

3783

1000/

1

۲۲۸

احسان

www.ketab.ir

تهدید جریان شکفیری

ظرفیت سنجی و نقش آن در
واگرایی جهان اسلام

دکتر محسن محمدی الموتی

استادیار روابط بین الملل

و عضو هیئت علمی دانشکده شهید محلاتی (ره)

سرشناسه	:	محمّدی الموتی، محسن . ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تهدید جریان تکفیری ظرفیت‌سنجی و نقش آن در واگرایی جهان اسلام
مشخصات نشر	:	قم: مصباح اندیشه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۳۳۸ص: ۵/۱۳ • ۵/۲۱ س.م.
شابک	:	۴۰۰۰۰ ریال: ۶-۵-۹۹۸۸۷-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۳۳۸-۳۲۱.
موضوع	:	تکفیری‌ها
موضوع	:	Takfiris (Islamic sect)
موضوع	:	سلفیه
موضوع	:	Salafiyah
موضوع	:	بنیادگرایی اسلامی
موضوع	:	Islamic fundamentalism
رده بندی کنگره	:	۶/۳۳۸ BP
رده بندی دیویی	:	۵۲/۲۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۷۲۱۲۳۲

تهدید جریان تکفیری

(ظرفیت‌سنجی و نقش آن در واگرایی جهان اسلام)

مؤلف: دکتر محسن محمدی الموتی / ناشر: انتشارات مصباح اندیشه /

ویراستار: دکتر مهدی رضازاده / ناظر چاپ: محمدجواد شکارچی /

صفحه‌آرایی: حسن محسنی / قطع: رقعی / نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۸ /

تیراژ: ۱۰۰ نسخه / شابک: ۶-۵-۹۹۸۸۷-۶۲۲-۹۷۸

قیمت: ۴۰۰۰۰ ریال

تقدیم به:

ساحت مقدس شهدای مدافع حرم به ویژه
شهید سعید کمالی(ره) که در دفاع از حرم
حضرت زینب کبری(س) و امنیت کشور در
منطقه خان طومان سوریه مظلومانه به فیض
شهادت نائل آمد.

فهرست مطالب

۱۵	پیشگفتار
----	----------

بخش مقدماتی

۲۱	بیان مسئله
----	------------

۲۳	ضرورت و اهمیت
----	---------------

۲۴	ادبیات و سوابق پژوهش
----	----------------------

۳۳	اهداف
----	-------

۳۳	روش تحقیق
----	-----------

۳۶	سازماندهی پژوهش
----	-----------------

بخش اول: چهارچوب نظری

پیش درآمد.....	۳۹
فصل اول: مفهوم شناسی تهدید.....	۴۱
الف) تعریف تهدید.....	۴۱
ب) اجزاء تهدید.....	۴۷
ج) مراحل تهدید.....	۵۲
فصل دوم: برآورد تهدید.....	۵۷
الف) شناسایی تهدید.....	۵۹
ب) تحلیل (تعیین حجم) تهدید.....	۶۱
۱. حجم تاریخی.....	۶۲
۲. حجم ساختاری.....	۶۳
۳. حجم هنجاری.....	۶۳
۴. حجم زمانی.....	۶۳
۵. حجم قدرت.....	۶۳
۶. حجم رفتاری.....	۶۴
۷. حجم آثار و پیامدها.....	۶۵
۸. حجم (تعداد) بازیگران.....	۶۵
ج) سنجش تهدید.....	۶۶
۱. عمق تهدید.....	۶۸
۲. دامنه تهدید.....	۶۸
۳. توانمندی تهدیدگر.....	۶۹

۴. موقعیت تهدیدگر ۶۹
۵. عامل تهدیدگر ۷۱

بخش دوم: شناسایی تهدید جریان تکفیری

- بخش درآمد ۷۵
- فصل اول: سلفی گری ۷۷
- الف) مفهوم شناسی سلفی گری ۷۸
- ب) تاریخچه سلفی گری ۸۲
۱. دوره اصحاب اثر ۸۲
۲. دوره اصحاب حدیث ۸۳
۳. دوره تأسیس مکتب سلفی ۸۴
۴. دوره احیای سلفی گری ۸۶
۵. دوره سلفی گری معاصر ۸۹
- ج) مبانی عام سلفی گری ۹۲
۱. هستی شناسی سلفی گری ۹۲
۲. معرفت شناسی سلفی گری ۹۶
۳. روش شناسی سلفی گری ۹۸
- د) گونه شناسی جریان های سلفی ۹۹
۱. گونه شناسی براساس اندیشه ها و مبانی فکری ۱۰۰
- ۱-۱. سلفی گری تکفیری ۱۰۱
- ۲-۱. سلفی گری جهادی ۱۰۱
- ۳-۱. سلفی گری تبلیغی ۱۰۷

- ۱-۴. سلفی گری سیاسی ۱۰۸
- ۱-۵. سلفی گری اصلاحی ۱۰۸
۲. گونه شناسی براساس خاستگاه جغرافیایی ۱۱۱
- ۲-۱. سلفی گری در شبه جزیره عرب ۱۱۱
- ۲-۲. سلفی گری در شبه قاره هند ۱۱۵
- ۲-۳. سلفی گری در مصر ۱۲۰
- فصل دوم: شناسایی تهدید جریان تکفیری** ۱۲۹
- الف) مفهوم شناسی تکفیر ۱۲۹
- ب) مصادیق جریان تکفیری ۱۳۶
۱. القاعد ۱۳۷
۲. داعش ۱۵۱
۳. بوکو حرام ۱۶۰
۴. طالبان ۱۶۴
۵. سپاه صحابه ۱۶۹
۶. لشکر جهنگوی ۱۷۲
- ج) عوامل و ریشه های پیدایش و گسترش جریان تکفیر ۱۷۵
۱. بنیادهای فکری و ایدئولوژیک ۱۷۵
- ۱-۱. نقد وضع موجود ۱۷۶
- ۱-۲. ترسیم وضعیت مطلوب ۱۷۷
- ۱-۳. تبیین راهکارها ۱۷۷
۲. عدم توسعه یافتگی و وجود دولتهای ناکام و استبدادی ۱۷۸
۳. تعصب و جمود فکری ۱۸۱

۴. عدم حضور یک تفکر اسلام گرای بدیل در صحنه جهان اسلام..... ۱۸۳
۵. به قدرت رسیدن شیعیان در منطقه..... ۱۸۴
۶. نقش قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی..... ۱۸۵

بخش سوم: تحلیل و سنجش تهدید جریان تکفیری

- پیش درآمد..... ۱۸۹
- فصل اول: تحلیل (تعیین حجم) تهدید جریان تکفیری..... ۱۹۱
- الف) حجم تاریخی..... ۱۹۱
- ب) حجم مکانی..... ۱۹۴
- ج) حجم آثار و پیامدها..... ۲۰۲
۱. کشتار مردم بی گناه..... ۲۰۳
۲. تخریب آثار و اماکن مقدس..... ۲۱۱
۳. تعرض به نوامیس..... ۲۱۶
۴. صدور فتوای خشن و به دور از منطق توسط مفتی‌های تکفیری..... ۲۱۷
- د) حجم بازیگران و حامیان..... ۲۲۱
- فصل دوم: سنجش تهدید جریان تکفیری..... ۲۲۹
- الف) ظرفیت سنجی تهدید جریان تکفیری..... ۲۲۹
۱. پرسشنامه باز اولیه در خصوص تهدید جریان تکفیری..... ۲۲۹
۲. بررسی اولیه نتایج..... ۲۳۰
۳. پرسشنامه ساختارمند در خصوص تهدید جریان تکفیری..... ۲۳۱
- ب) اندازه‌گیری شدت تهدید جریان تکفیری..... ۲۳۳

بخش چهارم: جریان تکفیری و واگرایی جهان اسلام

پیش درآمد ۲۳۷

فصل اول: مفهوم شناسی جهان اسلام ۲۳۹

فصل دوم: بررسی موقعیت جهان اسلام ۲۴۵

الف) موقعیت جغرافیایی (طبیعی، انسانی، سیاسی) ۲۴۵

ب) موقعیت ژئوپلیتیک ۲۴۷

پ) موقعیت فرهنگی و تمدنی ۲۴۹

ت) موقعیت اقتصادی ۲۵۰

فصل سوم: فرصت‌ها و چالش‌های هم‌گرایی جهان اسلام ۲۵۳

الف) فرصت‌ها و ظرفیت‌های هم‌گرایی جهان اسلام ۲۵۴

۱. حوزه سیاسی ۲۵۴

۲. حوزه امنیتی و دفاعی ۲۵۵

۳. حوزه اقتصادی و تجاری ۲۵۷

۴. حوزه فرهنگی و دینی ۲۵۹

ب) چالش‌ها و موانع هم‌گرایی جهان اسلام ۲۶۱

۱. حوزه سیاسی ۲۶۱

۲. حوزه دفاعی - امنیتی ۲۶۵

۳. حوزه اقتصادی و تجاری ۲۶۷

۴. حوزه فرهنگی و مذهبی ۲۷۰

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل نقش جریان تکفیری در ایجاد و گسترش واگرایی

جهان اسلام ۲۷۵

الف) سطح اعتقادی - اندیشه‌ای ۲۷۶

۱. مؤلفه‌های اعتقادی و اندیشه‌ای جریان تکفیری ۲۷۶

۲. مؤلفه‌های اعتقادی و اندیشه‌ای هم‌گرایی جهان اسلام ۲۷۶

۳. تجزیه و تحلیل ۲۷۷

ب) سطح رفتار ۲۸۴

۱. بعد سیاسی - امنیتی ۲۸۴

۱-۱. مؤلفه‌های سیاسی امنیتی جریان تکفیری ۲۸۴

۱-۲. مؤلفه‌های سیاسی امنیتی هم‌گرایی جهان اسلام ۲۸۵

۱-۳. تجزیه و تحلیل ۲۸۵

۲. بعد فرهنگی - اجتماعی ۲۹۶

۲-۱. مؤلفه‌های فرهنگی اجتماعی جریان تکفیری ۲۹۶

۲-۲. مؤلفه‌های فرهنگی اجتماعی هم‌گرایی جهان اسلام ۲۹۶

۲-۳. تجزیه و تحلیل ۲۹۶

۳. بعد اقتصادی ۳۰۴

۳-۱. مؤلفه‌های اقتصادی جریان تکفیری ۳۰۴

۳-۲. مؤلفه‌های اقتصادی هم‌گرایی جهان اسلام ۳۰۵

۳-۳. تجزیه و تحلیل ۳۰۵

جمع‌بندی و نتیجه ۳۰۹

کتابنامه

الف) کتاب‌ها ۳۲۱

ب) مقالات ۳۳۵

ج) سایر منابع ۳۳۷

۳۳۷ (د) منابع عربی

۳۳۸ (ه) منابع انگلیسی

پیشگفتار

هم‌گرایی جهان اسلام و سیاست‌ها و راهکارهای رسیدن به آن همواره یکی از موضوعات مهم و مبتلا به جهان اسلام و از مسائل تأثیرگذار بر سرنوشت امت اسلامی بوده است. این مسئله دغدغه اصلی بسیاری از نخبگان و اندیشمندان جهان اسلام را طی دهه‌های گذشته به خود اختصاص داده و از جانب آنها، انبوهی از پیشنهادها و راهکارها به منظور پیوند مسلمانان و همچنین کشورهای اسلامی با یکدیگر، ارائه شده است.

اسلام و باورهای دینی مشترک نظیر اعتقاد به خدای پیامبر اسلام، قبله واحد، حج و قرآن کریم همواره به عنوان ظرفیت‌های بسیار مناسب در جهت هم‌گرایی مسلمانان و کشورهای اسلامی مطرح بوده که می‌توانسته آنها را به فرایند هم‌گرایی امیدوار سازد. اما با وجود این آموزه‌ها و قابلیت‌های مشترک، باید اذعان نمود که وضعیت کنونی مسلمانان و کشورهای اسلامی

به هیچ وجه با ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل پیش گفته همخوانی ندارد و ایده هم‌گرایی جهان اسلام در صحنه عمل توفیق چندانی نیافته است. به طور مشخص در زمان کنونی، جهان اسلام از پیامدهای تهدید جریان تکفیری رنج می‌برد و با تداوم حضور و تقویت این جریان، اغلب کشورهای اسلامی در دام تقابل درونی و بیرونی افتاده و با وضعیت نامطلوبی رو به رو شده‌اند.

رویدادهای اقدامات افراطی اتخاذ شده توسط عوامل وابسته به این جریان، تصویری کاملاً خشن و هراس‌انگیز از اسلام به جهانیان ارائه نموده است. حملات انتحاری و جنایات بی شماری که در کشورهای اسلامی نظیر عراق، سوریه، پاکستان، افغانستان و... مشاهده می‌شود، باعث شده تا علاوه بر فرقه‌گرایی و منازعات پر شدت و دامنه دار، جان، مال و ناموس مسلمانان نیز در معرض خطر قرار گیرد. همه این موارد ایجاب می‌کند با برآورد مقوله تهدید جریان تکفیری به ویژه ظرفیت سنجی و تبیین نقش آن در ایجاد و گسترش واگرایی در جهان اسلام، آگاهی لازم را در سطح حاکمان، نخبگان و ملت‌های اسلامی به منظور مواجهه مشترک با تهدید جریان تکفیری به وجود آورد. از آنجا که برآورد تهدید جریان تکفیری نقش بسیار برجسته‌ای در شناخت و هدایت بخشی به الگوی رفتاری جهان اسلام در مابین این جریان دارد، مسئله اساسی این پژوهش را ظرفیت سنجی تهدید جریان تکفیری» در بازه زمانی سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۱۱ و تبیین نقش آن در ایجاد و گسترش واگرایی در جهان اسلام تشکیل می‌دهد. کتاب حاضر می‌کوشد از طریق شناسایی، تحلیل یا تعیین حجم و سنجش تهدید جریان تکفیری در

قالب به‌کارگیری الگویی متناسب به این هدف دست یابد. در پایان مراتب سپاس خود را بابت همکاری و مساعدت مسئولان مرکز انتشارات مصباح اندیشه وابسته به دانشکده شهید محلاتی (ره) ابراز نموده و به ارواح پاک و مطهر همه شهدای مدافع حرم به ویژه شهدای دانشجوی این دانشکده درود و صلوات الهی را نثار می‌نمایم. بدون شک ایرادها و انتقادهای وارد به این اثر، برعهده اینجانب بوده و پیشاپیش از نقد عالمانه استادان و اندیشمندان فرهیخته در جهت مرتفع نمودن کاستی‌های آن استقبال می‌نمایم.

دکتر محسن محمدی المونی

استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل

دانشکده شهید محلاتی (ره)